

TÜRKÇE A DERSİ (CAT 1) TEZİ
PARÇALANMIŞLIK VE SONSUZLUK ARAYIŞI

**ARAŞTIRMA SORUSU: Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur adlı yapıtında
“parçalanmışlık” izleği nasıl işlenmiştir?**

SÖZCÜK SAYISI: 3993

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ.....	3-9
2. AHMET HAMDİ TANPINAR’IN HUZUR ADLI ROMANINDA “PARÇALANMIŞLIK” İZLEĞİ NASIL İŞLENMİŞTİR?	
2.1. ZAMAN ve PARÇALANMIŞLIK	9-12
2.2. İKİCİLİK ve PARÇALANMIŞLIK.....	13-16
2.3. AŞK ve PARÇALANMIŞLIK.....	16-19
3.SONUÇ.....	19-20

I.GİRİŞ

Bu çalışmada Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur adlı yapıtında biçim ve içerik düzeyinde parçalanmışlık olgusunun nasıl yansıtıldığı incelenmek istenmiştir. Yazarın seçiminde onun “modern romanın kurucusu” olarak gösterilmesi, dil; özellikle uzun tümce kullanımındaki başarısı, zaman kullanımındaki farklılık hakkında bilgi edinilmiş olması ve bu nedenle onun üslubuna duyulan merak yatmaktadır.¹

Yapılan araştırmalar sonucu, *Halid Ziya ile modernleşme yolunda önemli bir yol alan Türk romanının, Tanpınar'la birlikte olgunlaşma sürecine girdiği öğrenilmiştir.*² 1949 yılında tek cilt halinde yazılmış yapıtta, Cahit Tanyol'un deyimiyle ‘*İlk defa felsefi düşünce romanın hayatıyla kaynaşmaktadır ve lüzumsuz bir eklenti olmaktan kurtulmaktadır. Eserde insan talihi bir problem olarak ortaya atılmaktadır.*’³Yapıtın bu özelliklerinden dolayı, gerçek kıymetlerimizi, rüyanın yardımıyla yeniden inşaaya çalıştığı öğrenilmiştir. Bu nedenle, rüya ve parçalanmışlık olgularının yapıtta nasıl işlendiğine dair kapsamlı bir araştırma yapılmak istenmiştir.

Ahmet Hamdi Tanpınar ile ilgili yapılan ön çalışmalarda, günlüklerinde, makale denemelerinde *Türk toplumunun sosyal, siyasal, hatta ekonomik birçok meselesi üzerinde fikirler geliştirmiş bir şahsiyet olduğu gerçeği öne çıkmıştır.*⁴ Bu yüzden Huzur'u incelerken dilin ve anlatım tekniklerinin yapıtta dönemsel gerçeklikleri yansıtmadaki önemi üzerinde durulmak istenmiştir

¹ ÖnerToy, O. Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984.

² Akyıldız, Bayrak, and Hülya. “AHMET HAMDİ TANPINAR'IN ROMAN TEKNİĞİ.” *Ankara*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1 Jan. 1970, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/5540/.

³ Tanyol, Cahit. “Ahmet Hamdi Tanpınar Ve Huzur Romanına Dair.” *A.H. Tanpınar*, www.tanpinarmerkezi.com/ahmet-hamdi-tanpinar-huzur-romanina-dair/.

⁴ Journal, Monograf, and Monograf Journal. ““Ahmet Hamdi Tanpınar Metinlerinin İdeolojik Arka Planı: Mâhur Beste'nin Parabasis İşlevi’ (Cemile Odunkıran).” *Academia.edu - Share Research*, www.academia.edu/34265423/_Ahmet_Hamdi_Tanpınar_Metinlerinin_İdeolojik_Arka_Planı_Mâhur_Beste_nin_Parabasis_İşlevi_Cemile_Odunkıran_.

ve bu etkili bir araştırma sorusu olarak görülmüştür. Fakat daha sonradan ülkemizin içinden geçtiği tarihsel arka plana fazla odaklı bir değerlendirmenin, metnin edebi niteliklerinin yansıtılmasına engel olabileceği düşünülmüştür. Tezin konusu üzerinde karar kılınırken, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın modernizm öncülerinden biri olarak anlatıcı konumunun yapıttaki iz düşümleri üzerinde de gelişmiş bir tezin oluşturulabileceği kanısına varılmıştır. Fakat, Orhan Pamuk'un, 'Ahmet Hamdi Tanpınar ve Türk Modernizmi' adlı yazısına dayanarak Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bir yazar olarak modernist kimliğinin çelişkili bir konu olduğu çıkarımına varılmış, bu bağlamda parçalanmışlık izleğinin yapıttaki çok boyutluluğunun üzerinde durulmasına karar verilmiştir.

Konu belirlendikten sonra Huzur bir kez daha ayrıntılı bir biçimde okunmuştur. Bu okuma sırasında parçalanmışlık kavramının Doğu-Batı, kadın-erkek, dönem toplumunun kadına yaklaşımı, Suat-Mümtaz, karakterlerin yaşamlarında ikicilik motifleri, eski-yeni şeklinde farklı boyutlarda incelenebileceği gözlemlenmiş, bu boyutları teknik ve işlevsel açıdan sınırlamada zorluk çekilmiştir. Dahası yapıtta yer verilen geriye dönüşlülük, dış-iç monologlar, alegori gibi tekniklerin işlevselliği üzerinde düşünülmüştür. Yapıtın içeriği ayrıntılı bir biçimde incelendikten sonra ikincil kaynaklara başvurarak Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yazar kimliğine dair bilgi toplanmıştır. Bu amaçla Ulusal Tez Merkezi'nden kaynak taraması yapılarak tezler gözden geçirilmiş, bu tezlerde kullanılan anahtar kelimeler; Huzur, Ahmet Hamdi Tanpınar, modernleşme, musiki, modernizm, göstergebilim, anlatıbilim olarak listelenmiştir. Bu hususta Hülya Bayrak Yıldız'ın 'Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Roman Tekniği' adlı tezi pdf şeklinde indirilerek incelenmiş, Tanpınar'ın kullandığı dil ile ilgili incelemeler tez çalışmasının temeline oturtulmuştur. Dahası, www.tanpinarmerkezi.com adlı adresten, Tahir Alangu'nun, Orhan Pamuk'un ve Cahit Tanyol'un Tanpınar'ın romancılığı, maddi zaman ve sonsuzluk kavramları

üzerinden parçalanmışlık olgusuna yaklaşımı konusunda görüşleri incelenmiş, tez çalışmasının alt yapısı belirlenmiştir.⁵

Bu bulgular ışığında, yapıtta parçalanmışlık olgusunun yansımalarının Türkiye Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu dönemseller şartlar, aşk kavramı ve ikicilik olmak üzere üç ana başlığa ayrılabilceği kanısına varılmıştır. Bu bağlamda Doğu-Batı, eski-yeni ikilemelerinin ilk başlık altında irdelenebileceği düşünülürken, kadın-erkek sorunsalının ve dönem toplumunun kadın algısının aşk kavramı altında, Suat-Mümtaz ve karakterlerin yaşamlarında ikicilik motifleri olgularının ise ikicilik başlığı altında değerlendirilebileceği düşünülmüştür. İkincil

⁵ Daha sonra Dergah Dergisi'nin 2002 Temmuz sayısında yer alan 'Tanpınar'ın Huzur Adlı Romanında Ayna Motifi' adlı yazı okunarak, parçalanmışlık ve Huzur'daki karakter bulguları hakkında bilgi toplanmıştır. Roman kişilerinin karakter yapılarının ve gerekçelerinin daha iyi anlaşılabilmesi adına daha sonra Şeval Şahin'in çalışması, 'Sanatçının Huzurlu bir Adam Olarak Portresi', dikkatlice incelenerek yapıttaki huzursuzluk kavramının gerekçeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Yapıtın tekniği ve içeriği hakkında yapılan ayrıntılı araştırmalar sonucu Ahmet Hamdi Tanpınar'ın maddedeki ıstırabı yaratan etmenin parçalanmışlık olduğunu düşündüğü, dahası yapıttaki huzursuzluk izleğinin temelinde de parçalanmışlık olgusunun iz düşümleri olduğu kanaatine varılmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar, roman kişilerinin hayatlarına kişilerde huzursuzluk yaratacak etkenler eklemiş; aşk kavramı, yapıtın uzam ve zamanı, karakter ikiliği bu bağlamda okuyucunun karşısına maddenin ıstırabının günlük yaşamdaki yansımaları şeklinde çıkarılmıştır. Buna bağlı olarak araştırma sorusunun Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" adlı yapıtında "parçalanmışlık" olgusunun işlenişi üzerine olmasına karar verilmiştir. Geriye dönüşlülük, dış-iç monologlar, alegori, kutupluluk, kolaj teknikleri ise bu araştırma sorusuyla ilişkilendirilerek açıklanmıştır.

kaynaklar bu bağlamda tekrar incelenmiş, bu inceleme esnasında özellikle üç ana başlıktaki konuları kapsayan kaynaklara öncelik verilmiş, ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur adlı yapıtı, roman kişilerinin günlük hadiselerinin yanı sıra, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bir yazar olarak kimliğini ve maddi zamana bakışını göstermesi, *bir takım gerçek kıymetlerimizi rüyanın yardımıyla yeniden inşaaya çabalayışıyla*⁶ kendine özgü bir romandır. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından hemen öncesinde İstanbul'da, Nuran adlı sevgilisiyle kavuşamamanın ve savaş önceki dönemin çaresizliğinin kavurduğu Mümtaz karakterinin yaşamı konu alınmaktadır. Romandaki kopuk yaşam ve zaman algısının yanı sıra, romanda ikiliklerle dolu bir Türkiye portrelenmiştir. *Bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti, Batıda, sosyokültürel ve siyasî-iktisadî alanlarda meydana gelen toplumsal değişmelerin Osmanlı imparatorluğunu, Balkanlaştırdığı bir sürecin sonunda, var oluş mücadelesiyle kurulmuş bir devlettir.* (Zafer Demir:2018)⁷ Tanpınar da bu hususta, Doğu ve Batı ikilemi arasında kalmış ne kendi değerlerini özümseyebilmiş ne de Batı'ya yüzünü tam olarak dönebilmiş bir Türkiye gerçekliği sunar okuyucuya.

Romanın başkarakteri Mümtaz, küçük yaşta savaş gerçeğini tanımış, önce Rumların oturdukları evi işgal etmesiyle babasını, ardından da annesini kaybetmiştir. Bu kaybın ardından Mümtaz'da sık sık ikiz ruh tesadüfü diyerek tabir edilen bir ruh hali ortaya çıkmıştır. Bu durum, yapıtta şöyle tarif edilmektedir: *“Rüyalarının bir tarafını dolduran hayaller, o garip tereddütleri, korkuları, hayatının zenginliğini ve ıstırabını yapan bir yığın ruh hali hep bu ikiz tesadüfe bağlıdır”.* (Tanpınar 32) *Ahmet Hamdi Tanpınar, bilindiği üzere, Mevlânâ'nın ney aracılığıyla*

⁶ Tanyol, Cahit. “Ahmet Hamdi Tanpınar Ve Huzur Romanına Dair.” *A.H. Tanpınar*, www.tanpinarmerkezi.com/ahmet-hamdi-tanpinar-huzur-romanina-dair/.

⁷ Demir, Zafer. “Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Toplumsal Değişme.” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018, dergipark.gov.tr/download/article-file/519509.

ayrılıklardan yakınması gibi, zamanın parçalanmışlığından şikâyet eder. Ona göre maddedeki ıstırabı yaratan da bu parçalanmışlık olgusudur.⁸ Parçalanmışlık izleği dolayısıyla Mümtaz'ın daha küçük yaşlardan başlayarak devam eden huzursuzluğu, hayatının temelinde aralıksız bulunur. Yapıtta, Mümtaz karakterinin zenginliği ve sonsuzluğa doğru içsel bir yolculuk yapma arzusu yer yer nüksetmektedir. Tahir Alangu, bu durumu şöyle irdeler: “Onun hikâyelerinde, derinlemesine işleyen bir ruh analizini değil, sürekli ve yüzeyden-uzayıp giden bir imajlar, yorumlamalar, sapık görüntüler dünyasını görüyoruz.” (Alangu)⁹, dahası yapıtta sıklıkla okuyucunun karşılaştığı romantik ya da öznel olarak hitap edilen tasvirler de, Mümtaz'ın bu parçalanmışlığın etkisinden kurtulmak adına dünyayı bilinç süzgecinden geçirerek algıladığına dair kanıt niteliğindedir. *Tanpınar'ın mekân tasvirleri de bu amaca uygunluk gösterir. Tasvir burada, iç dünyanın ifade edilebilmesi için bir araçtır.*¹⁰ İstanbul'da kuzeni İhsan'ın yanına gelen Mümtaz, İhsan ve Macide'de aile sıcaklığını bulmuş, küçük yaşta yerleştiği bu evde edebiyat ve musiki alanlarında gelişerek kendini beslemiştir. Roman içinde geçen çeşitli dış ve iç monologlarda, Mümtaz'ın engin tarih ve edebiyat bilgisinin izdüşümlerine rastlanmaktadır. *Tanpınar'ın kahramanları genelde eğitilmiş kişilerdir. Yazar, nadiren de olsa yöresel ya da etnik telaffuzlara yer verir ancak genel olarak dil, standart yazılı dildir.*¹¹ Bu durum, “Kafamız bir yığın mukayeselerle dolu: Dede'yi Wagner olmadığı için, Yunus'u Verlaine, Baki'yi Goethe ve Gide yapamadığımız beğenmiyoruz.” (Tanpınar 267) cümlesiyle de kanıtlanmaktadır. Mümtaz bu bağlamda yeni Türkiye'nin içinde bulunduğu sorunlara duyarlı bir aydın profili çizmektedir. Mümtaz'ın İstanbul uzamında tanıştığı ve âşık olduğu Nuran, Fahri adlı roman karakterinden boşanmış dul ve çocuklu bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Nuran'a göre Mümtaz, yedi

⁸ “Tanpınar'ın Huzur Adlı Romanında Ayna Motifi.” *Kırmızılar Resmi Web Sayfası*, www.kirmizilar.com/tr/index.php/kultur-sanat-yazilari/996-tanpinar-in-huzur-adli-romaninda-ayna-motifi.

⁹ Alangu, Tahir. “Ahmet Hamdi Tanpınar Eserleri Üzerine Düşünceler.” *A.H. Tanpınar*, www.tanpinarmerkezi.com/tahir-alangu-ahmet-hamdi-tanpinar-eserleri-uzerine-dusunceler/.

¹⁰ Akyıldız, Bayrak, Hülya. “AHMET HAMDİ TANPINAR'IN ROMAN TEKNİĞİ.” *Ankara*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1 Jan. 1970, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/5540/.

¹¹ Akyıldız, Bayrak, Hülya. “AHMET HAMDİ TANPINAR'IN ROMAN TEKNİĞİ.” *Ankara*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1 Jan. 1970, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/5540/.

asrın ölüsüyle meşguldür; ya geçmişin derdine düşmektedir ya da geleceğin, oysa bu eleştiri oldukça ironiktir; Nuran da tıpkı Mümtaz gibi geçmişinin hayaletleriyle yaşamaktadır. Mümtaz ve Nuran'ın karşılaştıkları zorlukların pek çoğunun Nuran'ın dul bir kadın olarak üzerinde hissettiği toplum baskısından kaynaklanması bunun bir örneğidir. Mümtaz ve Nuran'ın aşklarını hem somut hem de soyut yapan etmen, şüphesiz ikisinin de parçalanmışlık olgusunun gölgesinde bir yaşam sürmeleridir. Bu bağlamda yapıtta sık sık ayna sembolüne yer verilir. *Tanpınar'a göre kadın ve erkek bir olmadan, sonsuzluk aynasının öbür tarafına geçmek mümkün değildir. Bu nedenle yapıtta 'Baştan aşağı bir aşkın olabilmek, bir aynanın içine iki kişi girip, oradan tek bir ruh olarak çıkmak' ifadesine rastlanmaktadır.*¹² Tüm engellere rağmen, yapıtta Nuran ve Mümtaz'ı birleştirici bir simge de söz konusudur: Musiki. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın musikinin insanı maddi zamanın dışına çıkardığı düşüncesi romana böyle yansımıştır: *"Her eserimin başında – en küçük şiirimin bile – Garp"tan veya bizden bir musiki eseri vardır. Ve belki de beni şahsiyetimin asıl idrakine, ancak eriştiğimiz zaman varlığını öğrendiğimiz noktalara götüren musikidir"* (Tanpınar; Varlık: 377).¹³ Mümtaz ve Nuran, musikiyi parçalanmış hayatlarından bir çıkış kapısı olarak görmektedirler. Ne var ki onları birbirine bağlayan musiki gibi etmenlere rağmen çarpıcı bir gerçek yüzünden ayrılmak zorunda kalırlar, ölüm. Yapıtta intihar eden Suat, yapıtın eleştirilerinde Mümtaz'ın alt karakteri olarak değerlendirilmektedir.¹⁴ Mümtaz, ne kadar iyiyse Suat o kadar kötüdür, kuşkusuz daha çocuk denilen yaşta ölüm gerçeğiyle burun buruna gelmiş, hayatının alt tabakasında hep huzursuzluğun hâkim olduğu Mümtaz'ın, benliğinin derinliklerinde ölerek sonsuzluk yolculuğunun bir başka basamağına geçiş yapma isteğinin bir yansımasıdır o. Suat, yapıtın

¹² "Tanpınar'ın Huzur Adlı Romanında Ayna Motifi." *Kırmızılar Resmi Web Sayfası*, www.kirmizilar.com/tr/index.php/kultur-sanat-yazilari/996-tanpinar-in-huzur-adli-romaninda-ayna-motifi.

¹³ "Varlık Dergisi Sayı 377 - Yıl 1951 Ahmet Hamdi Tanpınar Anlatıyor." *Ana Sayfa*, www.ahtemkutuphane.gov.tr/TR-205413/varlik-dergisi-sayi-377---yil-1951-ahmet-hamdi-tanpinar-.html.

¹⁴ Seval, Şahin. *Sanatçının Huzurlu Bir Adam Olarak Portresi*. www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ŞAHİN-Seval-SANATÇININ-HUZURLU-BİR-ADAM-OLARAK-PORTRESİ-AHMET-HAMDİ-TANPINAR'IN-HUZUR-ROMANI.pdf.

sonlarına doğru önce Nuran'a bir aşk mektubu yazar, sonra da intihar eder. Yine aynı eleştiride, onun aslında Nuran'a karşı bir aşk duymadığı, bu hareketinin yalnızca Mümtaz'ı huzursuz etmeyi amaçladığı söylenmektedir. Nitekim, öyle de olur. Mümtaz ve Nuran'ın mutlak ayrılıkları bu sebeple gerçekleşir; fakat, ikiz ruh tesadüflerinin birinden kurtulmasının verdiği hissiyattandır ki Mümtaz Suat'a karşı bir düşmanlık besler, dahası romanın son sahnelerinde onu gökyüzüne gerilmiş, parlak bir güneşe benzetir.

2.AHMET HAMDİ TANPINAR'IN HUZUR ADLI ROMANINDA PARÇALANMIŞLIK İZLEĞİ NASIL İŞLENMİŞTİR?

2.1. ZAMAN ve PARÇALANMIŞLIK

Huzur'un çarpıcı özelliklerinden biri, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın zamanın parçalanmışlığına ve bu olgunun verdiği ıstıraba yönelik görüşlerini gözler önüne sermesidir; var olmanın sorumluluğunu üzerinde taşıyan yazarın sesini hâkim bakış açısıyla hissettirmesidir. Tanpınar, okuyucunun, dış duyularıyla algılayabileceği gerçekliğin ötesine, sonsuz bir bütünlüğe iman etmesini beklemektedir.¹⁵ Bu keşfediş yolculuğu esnasında Tanpınar, anlatıcının yanı sıra, romanda kullandığı bazı simgelerle kendi sesini duyurmaktadır, bu simgelerin çoğu da parçalanmışlık duygusu uyandırmaktadır. Romanın alt metninde, adıyla bir tezat oluşturacak biçimde hep bir huzursuzluk hakimdir. Karakterlerin yaşadıkları kopuklukların, sıkıntıların bir altyapısının olduğunu söylemek mümkündür; sonsuzluktan kopuşun çilesiyle yaşayan insanlar, bölük pörçük, sonsuzluktan uzak düşmüş dünyamızda mutluluğa erişemezler.

Yapıtta nesnel zaman, Osmanlı Devleti'nin çöküşünden sonra ortaya çıkan Cumhuriyet'in ilk yıllarıdır ve bu nedenle yapıtın yansıttığı toplumsal yapıda kültürel bağlamda bir bocalama

¹⁵ "Tanpınar'ın Huzur Adlı Romanında Ayna Motifi." *Kırmızılar Resmi Web Sayfası*, www.kirmizilar.com/tr/index.php/kultur-sanat-yazilari/996-tanpinar-in-huzur-adli-romaninda-ayna-motifi.

olması doğaldır; halk ne yeniye özümsemektedir ne de eskiye sahip çıkmaktadır: ‘Yeniye başından itibaren bizim olmadığı için şüphe ile, eskiye eski olduğu için işe yaramaz gözüyle bakıyoruz.’ (Tanpınar 262) Doğu ve Batı kültürleri arasında bocalayan halk, eski ve yeni değerleri harmanlayarak milli kimlik oluşturmakta zorluk yaşar. Bu bağlamda vurgulanan noktalardan biri, Türkiye’nin tıpkı bir Şark devleti gibi üretme çabası içine girmeyerek çevresindeki olayları ihtiyaçları doğrultusunda yorumlamasıdır: “Müslüman şarkın en büyük hususiyeti budur. Şark vazgeçer.’ (Tanpınar 341) Tanpınar’ın romanları, bir anlamda eski kültürle yoğrulmuş kendi insanlarımızın tanıştıkları yeni değerlere karşı takındıkları şaşkınlık tavrının resmidir.¹⁶Bu sebeple romandaki kurgulanmış karakterler ihmal etmedikleri tarihin ve kültürün bekçileridir, yüzleri yeniliğe dönük karakterlerin kendi kültürel değerlerini yaşatmalarından da anlaşılabilir ki, romanda Doğu ya da Batı öne çıkarılmadan iki kültürün çatışması nesnel bir şekilde vurgulanmıştır. Romanda dönemin bölünmüşlüğüne ve çatışmalarına yönelik kavramlar, zamanın parçalanmışlığının insan ruhunu nasıl yıprattığını vurgulama işlevi görmektedir.

Romanda İstanbul uzamı, nesnel zamanda var olan karmaşanın kalbidir; bu nedenle tüm toplumsal ve bireysel çatışmaların ve buna neden olan tarihsel-toplumsal koşulların nedeni de İstanbul’dur; öyle ki İstanbul adeta bir roman kişisi haline gelmiştir. İstanbul bir mekân olmaktan çok bir simge, zamanın ruhunun maddeleşmiş biçimidir. ‘Zaten Boğaz’da her şey bir akisti. Işık akisti, ses akisti; burada insan bile zaman zaman bilmediği bir yığın şeyin aksi olabilirdi.’ (Tanpınar 123) tümcesi, İstanbul’un adeta bir masalın içinden fırlamışçasına betimlendiğini kanıtlar niteliktedir. Bu betimlemeler, İstanbul’un tarihi ve kültürel niteliklerine ışık tutmaktadır ve yine bir parçalanmışlığa parmak basmaktadır. Öyle ki söz gelimi İstanbul’un

¹⁶ Gündüz, Olgun. “Türkiye'nin Batılılaşma Serüvenine Özgün Bir Portre.” *Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2002, dergipark.gov.tr/download/article-file/214783.

masalsı anlatımlarının yanında savaşın gelişiyile tedirgin, bitik insanlar da apaçık tanımlanmaktadır. Halkın sefaleti İstanbul sokaklarından halk manzaralarıyla okuyucunun gözleri önüne serilmektedir: “Çocukların hepsi gülbüz ve güzeldi. Fakat üstleri başları perişandı.” (Tanpınar 23) Betimlemelerle okuyucuya sunulan sefaleti vurgulamak için yazar, İstanbul’un ara sokaklarından bahsederken sık sık ‘döküntü, eski’ gibi kelimeleri kullanmaktadır. Bu betimlemeler romanın ana karakteri Mümtaz tarafından yapılmaktadır romanda. Çok okumasından, sorgulamasından anlaşılabilceği üzere, Mümtaz, romanda vurgulanan İstanbul aydını kimliğine bir örnek oluşturmaktadır; “Bu, Yahya Kemal’in dediği gibi, caminin kurulduğu gündən beri görülen ruh çerçevesiydi.” (Tanpınar 364) sözleriyle yansıtılmaktadır. Mümtaz, edebiyat ve tarih alanlarında kendini geliştirmiş bir fikir adamıdır; adı gibi seçilmiş bir kişidir. Onun mutlak amacı, geçmişin ve geleceğin iç içe geçmiş olduğu sonsuzluğa ulaşabilmektir, bu yolda Nuran’ı kendine yoldaş seçmiştir. Bu yüzdendir ki maddi dünyayı kendi penceresinden gözlemlemekte, geçmişini adeta bugünmüşçesine yaşamakta, ‘yedi asrın ölüsüyle meşgul’¹⁷ olmaktadır. Bu ölümler hakkında geriye dönüşlerle verilen hatıraların asıl dikkat çekici noktası ise romanda hepsinin aynı yakınlıkta oluşudur. Bu nedenle savaş gerçeğiyle sarsılmış bir İstanbul’un yanı başında masalsı bir İstanbul vardır onun gözünde, eski zamanların İstanbul’u. *Burada her şey birbiri içine girmiş ve aralarındaki mesafeler kalkmıştır.*¹⁸ Bu durum, düşte; başka bir dünyada bütünleşme arzusunun belirtisidir. *Mümtaz’ı seçkin yapan biraz da budur; onun kendi iç sesi ve dahası iç mekânı vardır. Mümtaz’ın yalnız içinde bulunanları görmesinden bahsetmesi önemlidir. O, dünyayı kendi içinden görmez; kendi içinde bulunanları görür.*¹⁹ Yapıtta uzamın İstanbul oluşunun temel nedeni, hem bir kültür

¹⁷ “Tanpınar’ın Huzur Adlı Romanında Ayna Motifi.” *Kırmızılar Resmi Web Sayfası*, www.kirmizilar.com/tr/index.php/kultur-sanat-yazilari/996-tanpinar-in-huzur-adli-romaninda-ayna-motifi.

¹⁸ Seval, Şahin. *Sanatçının Huzurlu Bir Adam Olarak Portresi*. www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ŞAHİN-Seval-SANATÇININ-HUZURLU-BİR-ADAM-OLARAK-PORTRESİ-AHMET-HAMDİ-TANPINAR’IN-HUZUR-ROMANI.pdf

¹⁹ Seval, Şahin. *Sanatçının Huzurlu Bir Adam Olarak Portresi*. www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ŞAHİN-Seval-SANATÇININ-HUZURLU-BİR-ADAM-OLARAK-PORTRESİ-AHMET-HAMDİ-TANPINAR’IN-HUZUR-ROMANI.pdf

merkezi olarak Mümtaz'ı beslemesi hem de aydın-halk çatışmasını tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermesidir. Bundan dolayı, Mümtaz ve çevresinin temsil ettiği insan grupları Anadolu insanlarının aksine ülke gerçeklerine dair yüksek farkındalığa sahiplerdir. Bu durum yapıtta Osmanlı ve Türkiye ikileminin yanında, başka bir ikileme daha kapılarını açmaktadır. Aydınların bir kesimi, romanda dış monologlarla da görülebileceği gibi halkı bilinçsizlik ve duyarsızlıkla suçlamaktadır. Mümtaz'ın arkadaşlarından Orhan'ın bir dış monologla aktardığı *'Bana öyle geliyor ki halkımız bütün bunlara başından itibaren kayıtsızdır. Bütün mazi boyunca bizden o kadar uzak kalmış ki...'* (Tanpınar 268) sözleri buna işaret etmektedir. Mümtaz ise Orhan'dan bambaşka bir tezi savunmaktadır. Ona göre münevverine daima inanan halk, ancak aydın kesimin de aldanmasıyla aldanmıştır, halk yaşamın ta kendisidir ve halktan kopuş olgusunu kişi kendi yaratmaktadır. Mümtaz, geçmişi ve geleceği bir algıladığı gibi, aydın ve halk ayrımı olduğunu da inkar etmektedir, onun bilinç süzgecinden her şey bir olarak geçer, onun aklında her şey sonsuzluğa yakındır. Nitekim buna tezat oluşturacak biçimde yapıtta Mümtaz'ın halktan kimseyle bir diyalogu bulunmadığı görülür; yani bir bağlamda, Mümtaz'ın bilinci hayatın gerçeklerinin aksine birleştirici bir mekanizma işlevi görmektedir.: *"Mümtaz'ın içinde konuşan gördükleri değil, kendi hayat tecrübesiydi"* (Tanpınar 63) Tanpınar'ın vurguladığı parçalanmışlık gerçeğinin bu noktada tabaka tabaka halka yayıldığı söylenebilir. Bu bağlamda, yapıtın uzamsal ve zamansal özelliklerinin parçalanmışlık izleğini destekleme işlevi gördüğü rahatlıkla söylenebilir. Nitekim, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşadığı Doğu-Batı ikilemi, İstanbul uzamında konumlandırılmış aydın figürlerinin halka yaklaşımlarının parmak bastığı aydın-halk çelişkisi ve halkın eski-yeni değerler arasında bocalayışı çok yönlü bir parçalanmışlık izleğinin doğurduğu sonuçlardır.

2.2. İKİCİLİK/DÜALİZM VE PARÇALANMIŞLIK

İki zıttın arasındaki bocalamadan doğan kutupluluk olarak nitelenebilecek ikicilik kavramı, Mümtaz'ın geçmişiyle karşımıza çıkar. Tanpınar, hayatta her bir düşü, bir sonraki düşe hazırlık olarak tanımlamaktadır. 'Yavaş Yavaş Aydınlanan' şiirinde yer verdiği 'Ey eşğinde bir anın, durmadan değişen şeyler...Başucunda bir rüyanın, bu aydınlık oyun bekler'²⁰ dizelerine de bakılarak, Mümtaz karakterinin yıllar geçtikçe yaşadığı olaylar sonucu aydınlanışa daha da yaklaştığı söylenebilir. Mümtaz'ın hikayesinden okuyucuya geri dönüşlülerle yansıtılan kesitler görece karanlık başlar. Çocuk denecek yaşta yaşadıkları yerin işgali sonucu babasının öldürülmesiyle babasını da arkada bırakarak göç etmek zorunda kalan Mümtaz, bir tesadüf eseri bu yolculukta cinsel uyanışını yaşamıştır: 'Mümtaz sık sık bir kucaklayıştan ve iniltilerden uyandıkça, bu yabancı ve bilinmedik iştahlarla dolu vücudu bu kadar iç içe görmekten şaşırıyor...' (Tanpınar 29) Mümtaz'ın çelişkili ölüm ve arzu duygularını çok kısa aralıklarla deneyimlemiş olması, onun babasının ölümünden kendisini sorumlu tutacak kadar suçlu hissetmesine yol açmıştır. Ölüm gerçeğini bu kadar genç yaşta tatması sonucu Mümtaz ayrıca, sevginin her zaman sevilen insanın uzaklaşması ve imkansızlaşmasıyla sonuçlanacağına dair bir yanılgıya kapılmıştır: 'Çocukluğunun hazin tesadüfleri ona, her sevdiği şeyi kendisinden çok uzakta, erişilemez bir alemde düşünme ihtiyadını vermişti.' (Tanpınar 293) Roman eleştirilerinde Tanpınar'ı temsil ettiği öne sürülen Mümtaz'ın karşı karşıya kaldığı ilk parçalanmışlık durumu burada karşımıza çıkmaktadır. *Denebilir ki, Mümtaz, yazarı eserinde yansıtan aynadır*²¹ Kaynaklarda bu bağlamda Mümtaz'ın Tanpınar'ın bir prototipi olduğu ve Tanpınar'ın kendi hayatından izler taşıdığı söylenebilir.²² Mümtaz, tıpkı Tanpınar gibi bir ömrünü dolduran sorunların parçalanmışlık olgusunun yansımaları olduğunun farkındadır ve

²⁰ "Tanpınar'ın Huzur Adlı Romanında Ayna Motifi." *Kırmızılar Resmi Web Sayfası*, www.kirmizilar.com/tr/index.php/kultur-sanat-yazilari/996-tanpinar-in-huzur-adli-romaninda-ayna-motifi.

²¹ "Tanpınar'ın Huzur Adlı Romanında Ayna Motifi." *Kırmızılar Resmi Web Sayfası*, www.kirmizilar.com/tr/index.php/kultur-sanat-yazilari/996-tanpinar-in-huzur-adli-romaninda-ayna-motifi.

²² Seval, Şahin. *Sanatçının Huzurlu Bir Adam Olarak Portresi*. www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ŞAHİN-Seval-SANATÇININ-HUZURLU-BİR-ADAM-OLARAK-PORTRESİ-AHMET-HAMDİ-TANPINAR'IN-HUZUR-ROMANI.pdf.

sürekli geçmiş ve gelecek arasında bir bağlantı kurmayı amaçlar. Huzur'da bu sebeple yaşayanlardan çok ölümler vardır, geri dönüşlük tekniği bu anlamda Mümtaz'ın geçmişi ile kurduğu güçlü bağı göstermekte oldukça etkilidir. Belki de bu nedenle Orhan Okay, Huzur ile ilgili yazdığı yazıda, eserden şu cümleyi çekerek başlık hâline getirir: “*Yüz binlerce ruh bir ârâfta.*” (Okay, 2002: 591-599) Mümtaz'ın karşılaştığı parçalanmışlık, sadece geçmişinin temellerinde yatmamakta; Suat karakteriyle çatışmasıyla da ortaya çıkmaktadır. Suat, romanda İhsan'ın karısı Macide'nin akrabası olarak karşımıza çıkmaktadır. Şeval Şahin'in ‘Sanatçının Huzurlu Bir Adam Olarak Portresi’ adlı tezinde Mümtaz ve Suat bir madalyonun iki yüzü olarak tasvir edilmiştir²³, Suat Mümtaz'ın ikiz ruh tesadüflerine bir yenisini ekler. Mümtaz'ın maziye bağlılığına bir tezat oluşturacak biçimde Suat, maziye yok saymaktadır. Eskiye devam ettirdikten sonra, yeni hayat şeklini aramanın anlamlı olmadığını sorgulamakta, dahası yenilik için yıkımı şart koşmaktadır. *Mümtaz, yeni milli kimliğimizde Doğu kültürüne yer vermemiz gerektiğini savunurken Suat, Şark kültürünün insanın özgürlüğünü yok ettiğini savunmakta kendi kültürünü yabancılama, hatta kendi özünden kopuşun sarsıntılarıyla boğuşmaktadır.*²⁴ Mümtaz'ın aksine, Suat gerçeklerle yaşar, onun dünyasında hülyalara yer yoktur, o tensel zevklerin peşindedir. Mümtaz yapıcıdır, Suat ise yıkıcıdır; *Mümtaz Nuran'da bütün bir kültür miracını bulurken Suat ise açık bir biçimde karısını öldürmekten bahseder.*²⁵ Suat en sonunda ardında bıraktığı bir mektup ile intihar eder. Mümtaz'ın alt benliği olarak değerlendirilen Suat, Nurdan Gürbilek'e göre;

²³ Seval, Şahin. *Sanatçının Huzurlu Bir Adam Olarak Portresi*. www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ŞAHİN-Seval-SANATÇININ-HUZURLU-BİR-ADAM-OLARAK-PORTRESİ-AHMET-HAMDİ-TANPINAR'IN-HUZUR-ROMANI.pdf.

²⁴ Seval, Şahin. *Sanatçının Huzurlu Bir Adam Olarak Portresi*. www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ŞAHİN-Seval-SANATÇININ-HUZURLU-BİR-ADAM-OLARAK-PORTRESİ-AHMET-HAMDİ-TANPINAR'IN-HUZUR-ROMANI.pdf

²⁵ Seval, Şahin. *Sanatçının Huzurlu Bir Adam Olarak Portresi*. www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ŞAHİN-Seval-SANATÇININ-HUZURLU-BİR-ADAM-OLARAK-PORTRESİ-AHMET-HAMDİ-TANPINAR'IN-HUZUR-ROMANI.pdf

“O olsa olsa, Mümtaz’ın ölüm, gurbet ve yalnızlıkla dolu kederli yanının, annesinin ve babasının ölümünü izleyen yıllarda içine çekildiği boşluğun, içindeki bu ‘ölüm mayası’nın dış dünyadaki temsilcisi, Mümtaz’ın mutsuz bilincinin dışarıdaki timsalidir. Sanki romana sırf Mümtaz’ın iç dünyasına yığıldığı kültürel malzemeyi anlamsız kılmak, oradaki kalın kültürel katmanı parçalayıp ardındaki dipsiz boşluğa işaret etmek, kısacası kendi sefilliğinden çok, ‘esas oğlan’ın kederini sahici kılmak üzere konmuştur.”
(Gürbilek, 2001: 68) ²⁶

Mümtaz hayata tutunmak için ne kadar çabalasa da sonsuzluktan kopuşu ve bütüne ulaşma sancısı hayatında hep egemen olacaktır. Suat, Nuran’a bir aşk mektubu yazar; bu mektubu yazmasının nedeni, Nuran’a âşık oluşu değil, Mümtaz’ı huzursuz etmek istemesidir. Onun bu hareketi ikilemelerinin izdüşümlerini somutlaştırmaktadır. Romanda bu bağlamda Mümtaz’ın içindeki dipsiz boşluğu vurgulayacak bir simge okuyucunun karşısına çıkmaktadır; doktor. Mümtaz, doktorla ilk kez müzik dinlerken karşılaşır: “Suat, ölmeden evvel bu konçertoyu dinlemişti.’ (Tanpınar 385) Bu yapıtta bir ipucu izlek görevini görmektedir, doktorun Suat ile ilgili yarım kalmış bir meseleyi çözme işlevi göreceğine dair okuyucuyu yönlendirmektedir. Doktorun simgesel işlev üstlendiği, Suat’la ilgili betimlemesinden anlaşılabilir: “Bu güneş değildi, sadece Suat’tı.’ (Tanpınar 386) Doktor, Mümtaz’ın hayatına girer girmez onu Suat’la barıştırmaya yönelik bir işlev üstlenmiştir; ikiliği bir yapmaya yönelik bir işlev: “İki türlü düşünüyorsun, dedi. Hatta daha garibi iki başla duyuyorsun.’ (Tanpınar 386). Doktor’un Mümtaz’ın kendi benliğinin ardından bakmadan da bazı gerçekleri görebileceğini belirtmesi, Mümtaz’ın derinlerde kalmış yönleriyle yüzleşmesini sağlamış; Mümtaz kazandığı farkındalıkla içindeki Suat’ı gün yüzüne çıkarabilmeyi, yani bir bütün olmayı başarabilmiştir.

²⁶ Seval, Şahin. *Sanatçının Huzurlu Bir Adam Olarak Portresi*. www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ŞAHİN-Seval-SANATÇININ-HUZURLU-BİR-ADAM-OLARAK-PORTRESİ-AHMET-HAMDİ-TANPINAR’IN-HUZUR-ROMANI.pdf.

Bu olay, Tanpınar'ın hayat hakkındaki görüşlerini destekler niteliktedir; insan ancak çileli bir yolculuk sonucu bütünlüğe yaklaşabilir.

2.3 AŞK VE PARÇALANMIŞLIK

Huzur, içerdiği dönemseller gerçeklerin yanında aşk kavramının etrafında örölmüş bir kurguya sahiptir. Yapıtta aşk ilişkisi içindeki iki karakterle ilgili dikkat çekici noktalardan biri hem Nuran'ın hem de Mümtaz'ın ölümlerle meşgul olmasıdır; hayatları zamanın ve maddenin ıstırabı sonucu parçalanmıştır. Bu durum yapıtta sıklıkla geriye dönüş tekniğine başvurulmasıyla sonuçlanmıştır. Yapıtın ilk bölümünde okuyucuya Mümtaz'ın Nuran adlı bir karakterle ayrıldığı aktarılmaktadır: “*Birkaç ay evvel sevdiği kadın yaşama iradesini tek başına kullanmak istemiş, ondan ayrılmıştı*” (Tanpınar 60) der anlatıcı Huzur'da; oysa Nuran'la Mümtaz'ın hikayesi bir sonraki bölümde temellendirilecektir. Bu bağlamda anlatı zamanının belli bir eksene oturtulmadığı; bir ileri bir geri giden sıçramalara başvurulduğu görölmektedir. Nuran ve Mümtaz'ın kafalarında dolaşan ölümler gibi anlatı da zaman, zaman dizimsel ya da durağan akmamaktadır. Zamandaki kırılmalar, zihindeki parçalanmışlığın karşılığı gibidir. Nuran'ın hayatında parçalanmışlığı yansıtan en güçlü simge, ‘Mahur Beste’ ve onunla ilgili göndermelerdir: “*Talat Bey'in karısı Nurhayat Hanım Mısırlı bir bin başıyla sevişip kaçınca Mevlevi muhibbi olan Talat Bey bu eseri yazmıştı*” (Tanpınar 64) Nuran'ın büyükannesi bir adama âşık olmuş, evden kaçmış, dedesi ise aşkının ve hissettiği derin özlemin anlatıldığı bu besteyi yapmıştır. Bu anı, Nuran'ın belleğinde derin iz bırakmış ve Nuran insanların tutkularının izinde yaşamaları sonucunda çevrelerine hasar vereceklerine dair bir inanç geliştirmiştir. ‘*Sevdiğim ve sevildiğim için bana muhtaç olanların hepsi bedbaht oldular*’ (Tanpınar 144) Üstelik Nuran bir evlilik yapmış, bu evlilikten bir kız çocuğu olmuştur. Dönem toplumunun dul ve çocuklu kadınların erkeklerle görüşmelerini kısıtlayıcı tavrının Mahur Beste'nin Nuran'daki tesiriyle birleşmesi sonucu Nuran aşka karşı temkinli bir tavır takınmıştır ve Mümtaz ile Nuran'ın kopuşuna zemin hazırlamıştır. *Tanpınar'a göre kişi, bütünden kopuşun*

getirdiği yalnızlık duygusuna karşın, bu yalnızlığı tek başına yaşamak istememektedir.²⁷ Bu bağlamda, kadın ve erkek ikiliği, bütünden kopuşun bir başka temelidir. Kadın ve erkek, bir elmanın iki yarısıdır ve bütünlüğe ulaşma yolunda birbirine muhtaçlardır. Mümtaz ve Nuran'ın kader çizgisi bakımından benzerlikleri “...bu dostluk, çok evvelden geçeceği yollar hazırlanmış bir seyahate benziyordu. O kadar alemleri birbirine yakındı.” (Tanpınar 117) sözleriyle kanıtlanmaktadır; ancak yapıtta ayna simgesi buna tezat oluşturmaktadır. Huzur'da ayna sonsuzluk ve maddi zaman arasındaki geçişi simgeleyen bir motiftir: ‘*Ne ölüm var, ne de hayat var var. Onlar, ötekiler sadece zaman aynasından geçen küçük büyük arızalardı.*’ (Tanpınar 73) Mümtaz ve Nuran'ın ilişkilerini temellendiren olaylarda, kişilerden yalıtılarak, arka planda aynayı betimleyen “*Baştan aşağı bir aşkın olabilmek, bir aynanın içine iki kişi girip, oradan tek bir ruh olarak çıkmak*” gibi ifadeler kullanılmaktadır.²⁸ Romanın bütün kişileri bir olarak sonsuzlaşmanın özlemi içindedir. Mümtaz, Nuran'la ilişkilerinin Nuran'ı *kendi içini görebildiği bir aynaya* (Tanpınar 112) benzetmektedir. Bu yapıtta kullanılan bir ipucu izlektir, Mümtaz'ın sonsuzluğa ulaşma kıvranışında Nuran'la el ele vereceğini okuyucuya belirtmektedir. Bir aynanın önünde ilk kez öpüşen sevgililer, geçiş kapısından geçerek bir olmanın, bir ömürlerini çileyle dolduran parçalanmışlık hadisesinin tesirinden kurtulmanın hayaliyle yaşamaktadırlar: “*Biraz evvelki karanlık bir aynanın önünde öpüştükleri anın sıcaklığını duya duya bakıyordu.*’ (Tanpınar 137) Maddi zamanımızda geçmiş, gelecek ve şimdinin ayrımı barizdir. Onlar, birbirleriyle karşılaşana kadar parçalanmışlık olgusu ömürlerine o kadar sinmiştir ki aynanın bu tarafında ayrılığa mahkumdurlar. Dergâh dergisinin, 149. sayısında bu duruma ek olarak, aynaların bilinçli varlıklar olduklarından söz edilmektedir.

²⁹ Nuran, Mümtaz'ın evine konuk olduğunda anlatıcı, bütün aynaların Nuran'ın çıplaklığıyla

²⁷ “Tanpınar'ın Huzur Adlı Romanında Ayna Motifi.” *Kırmızılar Resmi Web Sayfası*,

www.kirmizilar.com/tr/index.php/kultur-sanat-yazilari/996-tanpinar-in-huzur-adli-romaninda-ayna-motifi.

²⁸ “Tanpınar'ın Huzur Adlı Romanında Ayna Motifi.” *Kırmızılar Resmi Web Sayfası*,

www.kirmizilar.com/tr/index.php/kultur-sanat-yazilari/996-tanpinar-in-huzur-adli-romaninda-ayna-motifi.

²⁹ “Tanpınar'ın Huzur Adlı Romanında Ayna Motifi.” *Kırmızılar Resmi Web Sayfası*,

www.kirmizilar.com/tr/index.php/kultur-sanat-yazilari/996-tanpinar-in-huzur-adli-romaninda-ayna-motifi.

Mümtaz gibi çıldırdıklarını satırlarına dökmüştür. Sözelimi, aynalar Mümtaz ve Nuran'ın buldukları zamanda bir araya gelemeyeceklerinin bilincindedirler, Mümtaz'ın önlenemez ıstırabını sezinlerler. Bu insanın zamanın tesirinden çıkamayacağı düşüncesi romanda *'İnsanoğlu bu zamanın mahpusu, onun dışına fırlamaya çalışan biçare idi.'* (Tanpınar 73) cümlesi ile vurgulamaktadır; yaşadığımız zaman dilimi bir illüzyondan farksızdır. Aynanın yanı sıra, yapıtta musikin de Nuran ve Mümtaz'ın ilişkileri üzerindeki tesiri büyüktür; ayna ayırıştırıcı, musiki birleştirici bir işlev üstlenmiştir. Romanda Mümtaz'ın da Nuran'ın da engin musiki bilgilerine göndermeler yapılmaktadır; *'Rumeli, Kozan ve Avşar türkülerini...Kadiri naatlerini tıpkı bir Dede veya Hafız Post gibi beğenmesi...'*(Tanpınar 159) buna kanıt niteliğindedir. Yapıtta bu türkülerin kimi beyitlerinin metin aralarına serpiştirildikleri; yapıtta kolaj tekniğine yer verildiği görülmektedir. Bu olgu, Mümtaz'ın gerçeklik aynasından geçmek için çırpınışlarını anlatmak için etkili bir yöntemdir. Öyle ki parçalanmışlık olgusunun yansımalarına karşın Mümtaz'ın ideale ulaşma çabası, ara ara okuyucuya sunulmuş dizler gibi, yer yer kabarmakta, belirginleşmektedir. “Antalyalı Gence Mektup” adıyla bilinen metinde Tanpınar şunları söyler: *“Çünkü musiki durmadan değişerek içimizde alemi kurar. Bunu yaşadığımızdan başka bir zamana gitmek diye tarif edebilirim. Başka türlü ritmi olan ve mekânla eşya ile içten kaynaşan bir zaman.”*³⁰ Bu dünyadaki sınırlı zamanımızı bir rüya olarak nitelendiren Tanpınar'a bakılacak olursa, musiki Mümtaz ve Nuran'ın parçalanmış hayatlarından kaçış bulabilmeleri için bir çıkış kapısıdır, kendilerini yeniden kurabilecekleri bir ikinci evrendir. Mümtaz ve Nuran'ın sonsuzluk kavramını algılayışlarını destekler niteliktedir, onlar bu zamanda birbirlerine kavuşmayacaklardır. Nitekim, bu gerçekten uzaklaşabilmek adına bir araca ihtiyaç duyarlar, bu bağlamda musiki onlar için bir amaç değil, maddi dünyadan kaçış aracı niteliğindedir.

³⁰ “Akyıldız, Hülya Bayrak. “Tanpınar'da Roman Tekniği Açısından Rüya Ve Müzik.” *Dergipark*, 2009, dergipark.gov.tr/download/article-file/442925.

3. SONUÇ

Huzur adlı yapıtta, parçalanmışlık, izleklere, zaman kullanımına, anlatım tekniklerine egemen bir kavramdır; roman hem içerik hem biçim yönüyle parçalanmışlığı yansıtmaktadır. Ayrıca yapıtta rüya motifi de parçalanmışlığın hem nedeni hem de sonucu olan sonsuzluk arayışını desteklemektedir. Ne var ki bu incelemede sözcük sınırı nedeniyle rüya motifi değerlendirilememiştir. Rüya, zamanda kırılmalar sembolik edebiyatın ve modern romanın sıklıkla kullandığı iki ögedir. Tanpınar, eserlerinde parçalanmışlık kavramını karakterlerinin huzursuzluğunu bir düzlem üzerine kurmak için kullanırken, rüyalar karakter için maddi zamanın dışında ikinci bir boyut olarak yerini almaktadır. Bu bağlamda, rüya ve parçalanmış kavramının romandaki izdüşümleri üç bölüm halinde değerlendirilebilir. Öncelikle, romanda zaman ve uzam, ikiliğe açık, karşıt görüşlerin boy gösterdiği yeni kurulan Türkiye'yi kapsamaktadır. Osmanlı'nın Batı'nın teknik anlamda daha gelişmiş olduğunu idrak edişiyile Batılılaşma serüveni başlamış, bu Batı'ya dönüş yeni kurulan Cumhuriyet'tin yapı taşlarından biri haline gelmiştir. Bu noktada ortaya kendi değerlerini yadığayan, buna rağmen Batı'ya tam olarak yüzünü dönemeyen bir insan kitlesi çıkmıştır. Yapıtta kutupluluk tekniğiyle okuyucuya sunulmuş bu olgu, kuşkusuz maddi zamanın parçalanmışlığından doğmuştur. Bu noktada karşımıza yapıtın odak figürü Mümtaz'ın çoğu kez 'ikiz tesadüf' olarak nitelendirilen ikilemleri çıkmaktadır. Mümtaz, yapıtta İstanbullu bir aydın figürünü temsil etmekte; Tanpınar'ın romandaki izdüşümü olarak değerlendirilebilmektedir. İçinde bulunduğu zamanın sonsuzluğa ulaşma yolcuğunda bir basamak olduğunun farkındalığına erişmiş Mümtaz, aynı zamanda içinde bastırılmış bir başka alt benliğe sahiptir. Bu benlik, yapıtta Suat karakteriyle somutlanmaktadır. Suat ve Mümtaz, bir madalyonun iki yüzü olarak tarif edilmektedirler; Suat küçücük yaşında hayatın ikiz tesadüfleriyle tanışmış Mümtaz'ın karanlık tarafından başka bir şey değildir ve o, Mümtaz'ın kültürel birikiminin ardında sakladığı dipsiz boşluğa dikkat çekme işlevi görmektedir. Dahası, yapıtta yer alan ikicilik kavramı sadece Mümtaz üzerinden

işlenmemiştir. Nuran da geçmişinin hayaletleriyle yaşamaktadır, öyle ki ikisinin de akıllarında yaşattıkları olaylarının herhangi bir kronolojik sıralaması yoktur. Bunu vurgulamak adına yazar, yapıtta geri dönüşlere sıkça yer vermiştir. Yapıt, İhsan'ın hastalığını ve Nuran'la Mümtaz'ın ayrılığını tarif ederek başlamakta, daha sonra Mümtaz ve Nuran'ın ilişkilerini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda ayna alegorik bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır, Nuran ve Mümtaz'ın mutlak istekleri maddi zamanı sonsuzluktan ayıran aynanın içinde geçip, huzur arayışlarını temellendirebilmektir. Onları birleştiren musiki ise, soyut ve sonsuzluğa ulaşmanın simgesi olarak romanda yer bulmaktadır.

Romanda parçalanmışlık, nesnel zamanla verilen kültürel-toplumsal yapı aracılığıyla ana karakterler olan Mümtaz'la Nuran'ın geçmişlerinden kopamamaları ve bugüne ait olamamalarıyla, birliğe ulaşmanın yolu olan aşkta kavuşamamayla verilmiştir. Yapıttaki zaman kırılmaları, düşsel ögeler, simgeler, geriye dönüşler ve kutupluluk biçim düzeyinde parçalanmışlık olgusunu desteklemiştir. Sözcük sınırı nedeniyle yapıtta özellikle musikiye dair metinler arası ögelerin, zaman olgusunun, yapıtın fonunda yer alan siyasal toplumsal yapının ve modern romanın izi bu incelemede ayrıntılı olarak sürülemediği; yapıtın bu bağlamlarda incelenmeye konu edilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

“Ahmet Hamdi Tanpınar Ve Huzur Romanına Dair.” *A.H. Tanpınar*,
www.tanpinarmerkezi.com/ahmet-hamdi-tanpinar-huzur-romanina-dair/.

Akyıldız, Hülya Bayrak. “AHMET HAMDİ TANPINAR'IN ROMAN TEKNİĞİ.” *Ankara*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1AD, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/5540/.

Akyıldız, Hülya Bayrak. “Tanpınar'da Roman Tekniği Açısından Rüya Ve Müzik.” *Dergipark*, 2009, dergipark.gov.tr/download/article-file/442925.

Alangu, Tahir. “Ahmet Hamdi Tanpınar Eserleri Üzerine Düşünceler.” *A.H. Tanpınar*, www.tanpinarmerkezi.com/tahir-alangu-ahmet-hamdi-tanpinar-eserleri-uzerine-dusunceler/.

Demir, Zafer. “Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Toplumsal Değişme.” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018, dergipark.gov.tr/download/article-file/519509.

Gündüz, Olgun. “Türkiye'nin Batılılaşma Serüvenine Özgün Bir Portre.” *Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2002, dergipark.gov.tr/download/article-file/214783.

Journal, Monograf, and Monograf Journal. “‘Ahmet Hamdi Tanpınar Metinlerinin İdeolojik Arka Planı: Mâhur Beste'nin Parabasis İşlevi’ (Cemile Odunkıran).” *Academia.edu - Share Research*, www.academia.edu/34265423/_Ahmet_Hamdi_Tanpınar_Metinlerinin_İdeolojik_Arka_Planı_Mâhur_Beste_nin_Parabasis_İşlevi_Cemile_Odunkıran_.

Pamuk, Orhan. “Ahmet Hamdi Tanpınar Ve Türk Modernizmi.” *A.H. Tanpınar*, www.tanpinarmerkezi.com/orhan-pamuk-ahmet-hamdi-tanpinar-turk-modernizmi/.

Seval, Şahin. *Sanatçının Huzurlu Bir Adam Olarak Portresi*. www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ŞAHİN-Seval-SANATÇININ-HUZURLU-BİR-ADAM-OLARAK-PORTRESİ-AHMET-HAMDİ-TANPINAR'IN-HUZUR-ROMANI.pdf.

“Tanpınar'ın Huzur Adlı Romanında Ayna Motifi.” *Kırmızılar Resmî Web Sayfası*, www.kirmizilar.com/tr/index.php/kultur-sanat-yazilari/996-tanpinar-in-huzur-adli-romaninda-ayna-motifi.

“Varlık Dergisi Sayı 377 - Yıl 1951 Ahmet Hamdi Tanpınar Anlatıyor.” *Ana Sayfa*, www.ahtemkutuphane.gov.tr/TR-205413/varlik-dergisi-sayi-377---yil-1951-ahmet-hamdi-tanpinar-.html.

